

ЕКОНОМІКА

УДК: 338.244.4:35.071.6:332.146.2; DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-49-60

*Васильєва О.О., к.ф.-м.н, доцент
Національний університет «Запорізька політехніка»*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ: РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. В роботі дістали подальшого розвитку теоретичні положення щодо визначення терміну «децентралізація» та практичні підходи до вибору моделей місцевого самоврядування. Проаналізовано сучасний стан упровадження адміністративно-територіальної реформи. Показано, що результати територіальної та бюджетної децентралізації мають позитивну динаміку, фінансова децентралізація виступає інструментом регулювання регіонального розвитку, сприяє зміцненню економічного потенціалу сільських територій, створює додаткові умови для розвитку трудового потенціалу. Виявлені ризики та перспективи децентралізації для становлення сільських територій, раціонального використання їх природно-ресурсного потенціалу.

Ключові слова: децентралізація, об'єднані територіальні громади, аграрна сфера, сталий розвиток, сільські території, трудовий потенціал, ресурсне забезпечення.

JEL code classification: H79, Q13

*Vasylieva O.O., PhD, Ass. Prof.
National University "Zaporizhzhya Polytechnic"*

DECENTRALIZATION AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF THE LABOR POTENTIAL IN AGRICULTURAL SPHERE: RISKS AND OPPORTUNITIES

Abstract. The decentralization processes that are taking place now in Ukraine are directed to developing the infrastructure of rural territories and communities in order to ensure a sustainable development. The basis of an effective process of decentralization is the creation of capable territorial communities, that is focused on improving the level and quality of life of the rural population, and increasing its lifespan; on the development, diversification and growth of the rural economy, including due to non-agricultural activities. Therefore, the study of the characteristics, risks and prospects of decentralization as one of the factors of the development of rural territories and the labor potential of the agricultural sector is relevant.

Sustainable development of agriculture implies a balance of production and social spheres in order to meet the vital needs of present and future generations, and its key tasks are to ensure economic, social, demographic and spiritual development. Decentralization is an institutional factor of achieving the strategic goals of sustainable rural development. In this work theoretical provisions concerning the definition of the term "decentralization" and practical approaches to the model of local self-government based on world experience are further developed. It is pointed out that the community-based rural development model is effective, as the levers of community development are formed directly by the communities. The current state of the implementation of administrative-territorial reform has been analyzed: the results of territorial and budgetary decentralization have positive dynamics. It is proved that financial decentralization acts as an instrument for regulating regional development, helps to strengthen the economic potential of rural areas, and creates additional conditions for the development of labor potential. The risks and prospects of decentralization for the formation of rural areas, the rational use of natural resource potential are identified.

Keywords: decentralization, united territorial community, agricultural sphere, sustainable development, rural territories, labor potential, resource support.

Постановка проблеми. Процеси децентралізації, що відбуваються наразі в Україні,

спрямовані на розвиток сільських територій, їх інфраструктури та громад для забезпечення сталого розвитку. Основою ефективного процесу децентралізації є створення спроможних територіальних громад, орієнтоване на підвищення якості життя сільського населення, на диверсифікацію сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на сільських територіях. Тому вивчення впливу адміністративно-територіальної реформи на розвиток сільських територій та трудового потенціалу є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням децентралізації влади як інституційного чинника системної трансформації економіки, упровадженню нової системи адміністративно-територіального устрою, визначенням пріоритетних напрямів розвитку децентралізації влади та аналізу європейського досвіду децентралізації присвячені роботи вітчизняних науковців: Я. Жаліла [1], А. Двігун [2, 3], Л. Горошкової [4, 5], І. Заблудської [6], Н. Осадчої [7], І. Сторонянської [8], І. Бовсунівської [9], Ю. Курілова [10], К. Мануїлової [11] та багатьох інших. Вивченням явища децентралізації у контексті реалізації стратегії сталого розвитку як фактору розвитку сільських територій та інструменту завершення земельної реформи у вітчизняному аграрному секторі, дослідженням особливостей децентралізації сільських громад, аналізом перспектив та викликів, що виникають перед створеними об'єднаними територіальними громадами, займалися: М. Дейч [12], В. Рябоконт [13], С. Іванов та В. Ляшенко [14], М. Щурик [15], М. Могилова [16], С. Весперіс [17], Л. Драгомирецька [18], Ю. Івашків [19], Н. Хомюк [20], Л. Ярема [21].

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення особливостей, ризиків та перспектив децентралізації як одного з інституційних чинників розвитку сільських територій та трудового потенціалу аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу. Аграрна сфера розглядається як цілісний соціо-еколого-економічний об'єктний конструкт, що розвивається в межах певного простору діяльності людини на основі наявних ре-

сурсів та зв'язків, і включає весь спектр соціальних, економічних, екологічних та інших аспектів розвитку, що пов'язані з продовольчою безпекою та реалізацією експортного потенціалу України. Таким чином, до складу аграрної сфери включені сільськогосподарське виробництво, системи зберігання, транспортування та реалізація сільськогосподарської продукції, трудовий потенціал та територія, на якій відбувається сільськогосподарська діяльність. Суб'єктом і об'єктом розвитку аграрної сфери виступає людина як носій трудового потенціалу, який забезпечує взаємодію між сільським господарством та сільськими територіями, внаслідок якої зростає ефективність сільського господарства та рівень розвитку сільських спільнот. Таким чином, «поняття «аграрна сфера» є всеохоплюючим для сільської місцевості та включає всі процеси людської життєдіяльності в сільській місцевості: як аграрно-виробничу, так і соціальну в усій широті її прояву» [22, с.14].

Останнім часом в аграрній сфері України відбулась низка реформ, спрямованих на розвиток аграрного виробництва та вдосконалення виробничих відносин, а питанням формування та розвитку інфраструктури сільської місцевості та сільських територій відводилась другорядна роль [13, с.7]. Сьогодні соціальна сфера села практично зруйнована, демографічна криза та безробіття вкрай негативно впливають на формування та реалізацію трудового потенціалу аграрної сфери. Рівень освіти та кваліфікації працівників у сільському господарстві є доволі низьким, а темпи росту продуктивності праці відстають від темпів росту заробітної плати, яка є значно нижчою у сільському господарстві порівняно з середньою в економіці [23, с.31]. Така критична ситуація може бути виправлена шляхом об'єднання громад, територій та ресурсів, що забезпечить гідний рівень життя сільського населення [21, с.72].

Сучасні глобальні виклики суспільства, що стосуються раціонального природокористування, проблем екологічної та продовольчої безпеки, зумовили вибір світовою спільнотою сталого розвитку як найкращого способу забезпечення умов продовження життєдіяльності. Сталий розвиток сільського

господарства передбачає збалансованість виробничої та соціальної сфер для задоволення життєвих потреб нинішнього та майбутнього поколінь, а ключовими завданнями є забезпечення економічного, соціального, демографічного та духовного розвитку [24, с.63], що вимагає формування нової інституційної архітектури. Стратегічна ціль сталого розвитку сільських територій – забезпечення їх збалансованого економічного, демографічного, соціального та екологічного розвитку [16, с.69], а процес формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) виступає чинником досягнення стратегічних цілей.

В результаті децентралізації влади «має відбутися підвищення якості життя людини за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостій-

них і дієздатних соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення саме для забезпечення необхідною кількістю та якістю соціальних і адміністративних послуг» [9, с.12].

Етимологія терміну «децентралізація» походить з латинської мови й у перекладі розуміється як «заперечення (de) основного центру (centralize)». На офіційному державному сайті «Децентралізація» цей процес визначається як передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування [25]. Теоретичні підходи вчених різних наукових напрямів до визначення сутності та значення багатоаспектного терміну «децентралізація» наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення терміну «децентралізація»

Автор	Визначення поняття
Ведель Ж. [26, с.35]	Передавання прав на прийняття рішень органам влади, які не перебувають в ієрархічному підпорядкуванні центральним органам влади та які обираються зацікавленими громадянами.
Гурне Б. [27, с.88]	Спосіб територіальної організації влади, за яким держава передає право на прийняття рішень з певних питань або у певній сфері структурам локального чи регіонального рівнів, що не входять до системи виконавчої влади і є відносно незалежними від неї.
ХімаГ. Шаббір [28, с.1]	Передавання від центральної влади відповідальності та ресурсів через механізм деконцентрації влади, делегування повноважень від центру до нижчих рівнів органів виконавчої владної вертикалі.
Колишко Р. [29, с.6]	Перерозподіл владних повноважень та обсягів компетенції між центральним і місцевими рівнями організації публічної влади із зміщенням акценту на місцевий рівень у частині здійснення заздалегідь окреслених і гарантованих державою функцій.
Скадан О. [30, с.421]	Проведення кардинальних змін і системних реформ та передача від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування повноважень, ресурсів та відповідальності.
Двігун А. [2, с.86]	Ослаблення або, навіть, скасування централізації; самостійність у підходах до управління з урахуванням багатоманітності місцевих особливостей при збереженні єдності в суттєвому; передавання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади до місцевих органів виконавчої влади та до органів місцевого самоврядування при чому передбачається розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих за рівнем; процес передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим.
Хомюк Н. [20, с.88]	Один із компонентів демократичних реформ, що сприяє прозорості і діяльності влади, процес, за якого в рамках централізованої держави утворюються самостійні одиниці, що є носіями місцевого самоврядування (громади).

Джерело: складено автором

Світова практика реформування невід'ємна складова реформи територіальної адміністративно-територіального устрою як організації влади на засадах децентралізації

свідчить про позитивні ефекти цього процесу: створення оптимальної системи адміністративно-територіального устрою, ефективного місцевого самоврядування, вдосконалення місцевої інфраструктури. Сутність діючих світових моделей місцевого самоврядування наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні світові моделі місцевого самоврядування

Назва	Сутність	Країни, в яких використовується
Англосаксонська	Виборні органи місцевого самоврядування і державної влади функціонують в системі єдиного публічного управління, виборні органи територіальної влади мають статус юридичних осіб (володіють власністю й правами). Відсутність прямого підпорядкування нижчих органів вищим та повноважних представників центральної влади на місцях. Модель еволюціонує в бік моделі простої децентралізації.	Великобританія, США, Канада, Австрія, Нова Зеландія
Французька (континентальна)	В основі принцип поєднання прямого державного управління та місцевого самоврядування. На місцевому рівні державне управління та місцеве самоврядування здійснюється через різні непов'язані між собою структури. Жорсткий контроль за громадами, паралельне функціонування на місцевому рівні органів державної влади, що вирішують загальнонаціональні питання, пріоритет національних інтересів, місцеві спільноти є юридичними особами, самостійними у виконанні суспільних завдань, мають власні доходи й додаткові субсидії.	Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Фінляндія, Болгарія, Польща, Туреччина, країни франкомовної Африки, деякі країни Латинської Америки та Близького Сходу
Змішана	Поєднання автономії місцевого самоврядування на низовому рівні з державним управлінням на більш високому. Національні інтереси реалізуються через діяльність органів місцевого самоврядування, частина повноважень державної влади делегується органам місцевого самоврядування, іноді використовується інститут «виборних чиновників».	Німеччина, Австрія, Японія
Іберійська	Населення обирає раду та головну посадову особу (або колегію посадових осіб) певної адміністративно-територіальної одиниці.	Іспанія, Бразилія, іспаномовні країни Латинської Америки
Радянська	Ієрархічна підпорядкованість усіх елементів системи, відсутність будь-якої самостійності місцевих рад, виборність на безальтернативній основі.	Китай, КНДР, Куба

Джерело: систематизовано автором за даними [4, 31, 32]

В цілому ж неможливо дати однозначну оцінку тієї чи іншої моделі місцевого самоврядування й визначити перспективи її імплементації в Україні відповідно до існуючого соціально-економічного та політичного середовища. Європейський досвід розвинутих країн щодо адміністративно-територіальних реформ демонструє пріоритетну роль місцевого самоврядування (територіальної децентралізації) в системі публічної влади, основною передумовою успішного розвитку громад є об'єднання територій та ресурсів.

Сільський розвиток на базі громад розглядається як модель, в якій зміна важелів розвитку громад обирається, планується, реалізується й контролюється безпосередньо громадами. Територіальна децентралізація здійснюється відповідно до її компонентної структури через певні форми та заходи (табл. 3) й передбачає створення таких органів місцевого самоврядування, що самостійно й незалежно від органів державної влади управляють адміністративно-територіальними одиницями.

Таблиця 3

Компонентна структура та механізм територіальної децентралізації влади

Компоненти	Політична	Устрій, що визначає публічно-правовий статус органів місцевого самоврядування. Відповідні конституційні гарантії формування системи органів місцевого самоврядування, її зміст та організація засвідчують незалежність таких органів від держави.
	Адміністративна	На органи місцевого самоврядування покладено завдання, функції та повноваження щодо задоволення публічного інтересу в межах відповідної території.
	Фінансова	Наявність власних фінансових та матеріальних засобів, здійснення правоустановчих дій щодо володіння, користування і розпорядження фінансовими ресурсами, які перебувають у власності громад.
Форми	Деволуція	В місцеві органи повністю передається відповідальність і влада, ресурси і джерела доходів.
	Делегування	Передача функцій, частини державних повноважень до компетенції місцевих органів управління на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання.
	Деконцентрація	Передача обмежених владних повноважень на місця, що дозволяє збалансувати відносини в системі «центр – периферія», шляхом перерозподілу частини функцій, повноважень і сфер впливу в середині виконавчих структур.
	Дивестія	Планування й адміністративна влада передаються в добровільні, приватні або громадські організації.
Заходи	Розширення місцевих доходів за рахунок податків та продажу нерухомості, непрямих платежів.	
	Самофінансування та відшкодування збитків виробництва шляхом плати користувачами за послуги.	
	Заходи часткового фінансування або виробництва, шляхом яких члени громади беруть участь у наданні послуг і розвитку інфраструктури шляхом внесення коштів або власною робочою силою.	
	Надання дозволу на мобілізацію грошових фондів органів місцевого самоврядування через гарантування кредитів та займу.	
	Одержання трансфертів від уряду.	

Джерело: систематизовано автором за даними [10, 14, 20, 28]

Сучасна система місцевого самоврядування в Україні започаткована у 1996 році Конституцією України, а через рік закріплена ратифікацією Європейської хартії місцевого самоврядування. Проте, існуюча система місцевого самоврядування не задовольнила потреби суспільства, оскільки більшість територіальних громад через їх подрібненість та недостатній фінансовий потенціал виявились неспроможними виконувати свої повноваження, не забезпечували відповідний рівень життєвого середовища для всебічного розвитку членів громад. Як наслідок, виникла низка економічних, політичних та соціальних проблем на селі, зокрема, погіршення соціально-економічного становища, занепад інфраструктури, міграція, старіння населення та знелюднення сільських територій. З метою удосконалення системи територіальної організації влади та впровадження структурних реформ у 2014 році Кабінетом Міністрів України схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, в контексті якої були ухвалені відповідні нормативно-правові акти про співробітництво територіальних громад, про добровільне об'єднання територіальних громад, про внесення ряду змін до Бюджетного та Податкового кодексу України, до Закону

України «Про місцеве самоврядування», затверджена Методика формування спроможних територіальних громад.

Реформування розпочалась з базового рівня адміністративно-територіального устрою - добровільного процесу територіального об'єднання громад, яке є основою для радикальних змін сільських територій, зокрема, докорінної перебудови відносин між центральними регіональними та місцевими органами влади. Нові громади створюють певні правові, економічні, соціальні та психологічні умови для мешканців сільських територій та спільно з місцевими органами влади й бізнесом мають адаптуватися до ринкових вимог.

Урядом затверджені 23 перспективні плани формування територій громад областей, в яких передбачене створення 1356 ОТГ, що об'єднують 9702 територіальні громади. Майбутні ОТГ займатимуть 87,6 % від загальної площі України з населенням 83,8 % від загальної чисельності населення. Станом на

10 жовтня 2019 року створено 975 об'єднаних територіальних громад (рис.1), в яких проживає майже 30 % населення на території, що складає 41,8 % від загальної площі України.

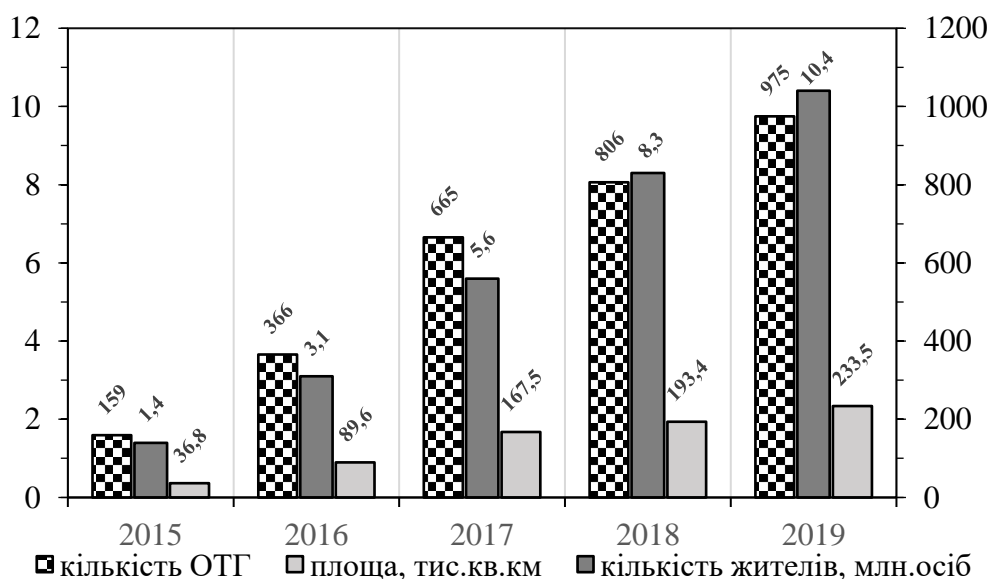

Рис.1. Динаміка формування об'єднаних територіальних громад [25]

За час реформування рад базового рівня створено 4478 територіальних громад, що об'єдналися або приєдналися (40,9 % від

загальної кількості місцевих рад), 6483 громади (59,1 %) залишаються необ'єднаними (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка індикаторів формування об'єднаних територіальних громад

Індикатори	рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість територіальних громад, що об'єдналися та приєдналися	814	1782	3178	3740	4478
Кількість необ'єднаних та неприєднаних територіальних громад	10147	9179	7783	7221	6483
Середня кількість територіальних громад, що об'єдналися в одну ОТГ	5,1	4,7	4,7	4,0	4,4
Середня чисельність населення однієї ОТГ, осіб	8711	8411	8417	18972	12225

Джерело: складено автором за даними [25]

Основою економічної незалежності окремих територій є принцип фінансової самостійності. Тривалий час в Україні існувала модель міжбюджетних відносин, яка передбачала збалансування бюджетів несплатоспроможних регіонів та громад прибутковими, що позбавляло їх стимулів економічного розвитку. В основі нового порядку міжбюджетних правовідносин є: бюджетна автономія та фінансова самостійність; формування інституційної та фінансової спроможності територіальних громад; розширен-

ня доходної бази місцевих бюджетів; закріплення або збільшення частки стабільних податкових платежів та зборів за місцевими бюджетами; децентралізація видаткових повноважень; нові види міжбюджетних трансфертів; заміна системи бюджетного вирівнювання місцевих бюджетів за видатками на систему вирівнювання за доходами. Бюджетна децентралізація має ряд переваг (рис. 2) і є вагомим складовою бюджетної політики.

Рис.2.Ефекти та можливості бюджетної децентралізації

За п'ять років більше ніж у 40 разів зросла державна підтримка місцевого та регіонального розвитку, на 2019 р. була передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення в сумі 14,7

млрд. грн., за трьома державними програмами (Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), субвенція ОТГ, субвенція на сільську медицину) передбачена підтримкав обсязі 15,8 млрд. грн.(табл. 5).

Таблиця 5

Результати фінансової децентралізації

Індикатори	рік					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП, у %	5,1	5,1	6,2	6,5	6,6	6,8*
Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів, млрд. грн.	68,6	98,2	146,6	192,7	234,1	267,0*
Частка місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд), у %	0,7	26,6	28,8	27,3	26,1	27,5*
Державна фінансова підтримка місцевого та регіонального розвитку, млрд. грн.:						
субвенція на соціально-економічний розвиток	0,5	0,8	3,3	6,2	5,0	4,7
Державний фонд регіонального розвитку	0	2,9	3,0	3,5	6,0	7,7
субвенція на інфраструктуру ОТГ	0	0	1,1	1,5	1,9	2,1
кошти на будівництво спортивних об'єктів	0	0	0	0,27	0,37	0,75
субвенція на розвиток медицини у сільській місцевості	0	0	0	4,0	4,0	5,0
кошти на підтримку секторальної регіональної політики	0	0	0	0,65	1,1	0,5

*прогнозні дані

Джерело: складено автором за даними [25]

Резервами формування доходної частини місцевих бюджетів можуть виступати: детінізація економіки на рівні місцевих сільгоспвиробників, організація нових робочих місць шляхом створення обслуговуючих кооперативів та переробних підприємств, залучення фінансових інвестицій. Фінансова децентралізація виступає інструментом регулювання регіонального розвитку, сприяє зміцненню економічного потенціалу сільських територій, створює додаткові умови для розвитку трудового потенціалу.

Практична трансформація адміністративно-територіальних одиниць базового рівня спричинила потребу подальшого реформування органів місцевого самоврядування,

територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою і на субрегіональному рівні – укрупнення існуючих районів. Так, відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», об'єднана територіальна громада отримує прями міжбюджетні відносини у випадку визнання її спроможною. За цих умов об'єднані територіальні громади створюють свої виконавчі структури для здійснення повноважень, визначених законом.

У переважній більшості це повноваження, що здійснюються відповідно районними держадміністрацією та радою. Тому у виконавчому органі районної ради – районній

державній адміністрації – зберігаються структури, які забезпечують реалізацію визначених законом повноважень і для таких територіальних громад.

При цьому навантаження на працівників таких структур є дуже низьким. Таким чином, спостерігається нераціональне використання як кадрових, так і фінансових ресурсів[34]. Тому сьогодні одним з основних завдань децентралізації є формування нового районного поділу, моделювання адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня відповідно до європейських критеріїв. У перспективі буде сформовано 102-140 районів з урахуванням як соціально-економічних показників, так і регіональних особливостей.

Основними завданнями об'єднаних територіальних громад на базі сільських населених пунктів є створення нових умов розвитку трудового потенціалу: підвищення ефективності використання природних ресурсів, розвиток підприємницьких ініціатив, удосконалення й розвиток сільської інфраструктури, сприяння соціальній інтеграції та зниженню рівня бідності, зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище [33, с.12]. Розвинені європейські

країни поступово переходять до ведення аграрного виробництва на основі принципів «Агробізнес 3.0», заснованих на використанні інноваційних технологій: зростання не продуктивності, а прибутковості, відмова від вузької спеціалізації на користь інтеграції. Перспективи впровадження версії «Агробізнес 3.0» в Україні значно залежні від переходу через децентралізацію на принципи «Сільської політики 3.0», основною метою якої є зростання продуктивності та конкурентоспроможності на сільських територіях для підвищення соціального, економічного та екологічного добробуту. «Сільська політика 3.0» заснована на партнерському підході, що створює потенціал на місцевому рівні для стимулювання участі та розвитку «знизу вгору» [1, с.71].

Результатом політики децентралізації в контексті Стратегії сталого розвитку є реалізація формату сільських територій, що відповідає світовим та європейським стандартам. Аналіз процесів адміністративно-територіальної реформи, незважаючи на їх значні позитивні ефекти та наслідки, дозволив окреслити ряд проблем та ризиків, що заважають сталому розвитку (табл.6).

Таблиця 6

SWOT-аналіз ресурсного забезпечення процесу децентралізації в контексті Стратегії сталого розвитку

Сильні сторони	Можливості
<ul style="list-style-type: none"> – укрупнення територіальних громад на засадах їх добровільного об'єднання; – мінімізація бюрократизму; – удосконалення бюджетного та податкового законодавства в частині міжбюджетних відносин; – розширення дохідних джерел місцевих бюджетів; – розширення податкової бази (податок на нерухоме майно); – закріплення на законодавчому рівні права органів місцевого самоврядування диференціації ставок місцевих податків і зборів; – наявність ДФРР та субвенції на соціально-економічний розвиток територій; – наближеність публічних послуг до споживача 	<ul style="list-style-type: none"> – сприяння розвитку бізнесу на території громади зарахунок узгодження стратегічних пріоритетів та завдань, а також завдяки зростанню місцевого бюджету; – ефективне використання трудового потенціалу, підвищення мотивації праці; – спрощення адміністративних процедур; – вибір пріоритетів місцевого розвитку; – підвищення якості життя мешканців конкретних громад; – підвищення якості технічної та соціальної інфраструктури; – міжмуніципальне та державно-приватне партнерство; – створення кластерів та точок зростання
Слабкі сторони	Ризики та загрози
<ul style="list-style-type: none"> – низька кваліфікація кадрів органів місцевого самоврядування; – слабе розмежування функцій, цілей та завдань, їх нечіткість; – недосконалість нормативно-правової бази; 	<ul style="list-style-type: none"> – прийняття рішень неналежної кваліфікації; – виникнення місцевої олігархії; – втручання стейкхолдерів у діяльність громади; – реалізація одиничних амбіцій;

<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень контролю за використанням коштів з боку громади; – відсутність досвіду з розроблення стратегій та планів соціально-економічного розвитку громад; – неготовність органів місцевого самоврядування до співпраці з бізнесом із питань соціально-економічного розвитку 	<ul style="list-style-type: none"> – ускладнення координації дій; – труднощі узгодження цілей; – дезінтеграція діяльності; – автономізація цілей; – корупція
---	---

Джерело: систематизовано автором за даними [1, 8, 16, 18]

Вирішення зазначених викликів та мінімізація ризиків сприятимуть створенню фінансово незалежних спроможних (кадрово та фінансово) громад, які на належному рівні зможуть розвивати свій територіальний потенціал. Децентралізація виступає інструментом завершення земельної та адміністративної реформ, адже земля є джерелом надходження коштів до місцевих бюджетів для потреб розвитку й функціонування об'єднаних громад. У результаті формування нових земельних відносин, в яких земельні паї передаються в оренду інвесторам, які проживають за межами громади, часто використовується не трудовий потенціал громади, практикується прекарна праця, земля втрачає своє об'єднане значення.

Реформування адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня, яке інтенсивно прямує до завершення, дозволить вирішити проблеми розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування

відповідно до сутності правової, демократичної держави і громадянського суспільства, дасть можливість досягти балансу інтересів у системі відносин «держава – регіон – територіальна громада».

Висновки. Децентралізація влади, як інституційний чинник реалізації концептуальних положень сталого розвитку, позитивно впливає на диверсифікацію розвитку сільських територій, на підвищення якості життя та добробуту сільського населення шляхом гармонізації соціально-економічного розвитку територій та оптимізації міжбюджетних відносин. Перспективи подальших досліджень полягають у системному моніторингу позитивних та негативних ефектів децентралізації в аграрній сфері з метою запобігання ризиків та загроз для сільських територій, що можуть виникати в перебігу адміністративно-територіальної реформи; а також у поглибленні методології зміцнення спроможності громад, пошуку дієвих інструментів сприяння сталому розвитку.

Список літератури:

1. Жаліло Я. А. Децентралізація влади як інституційний чинник системної трансформації економіки / Я. А. Жаліло // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2019. - № 1. - С. 69-82.
2. Двігун А. О. Пріоритетні напрями розвитку децентралізації влади / А. О. Двігун // Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку. - 2018. - Вип. 4. - С. 84-94.
3. Двігун А. О. Децентралізація: упровадження нової системи адміністративно-територіального устрою / А. О. Двігун // Економічний вісник Донбасу. - 2019. - № 3. - С. 30-36.
4. Горошкова Л. А. Децентралізація суспільства як національний тренд / Л. А. Горошкова, В. П. Волков, Р. О. Карбівничий // Економічний вісник університету. - 2018. - Вип. 38. - С. 89-97.
5. Горошкова Л. А. Прогностичні моделі фінансового регулювання бюджетів територіальних громад / Л. А. Горошкова, В. П. Волков, Є. В. Хлобистов, В. В. Кутик // Економічний вісник університету. - 2019. - Вип. 42. - С. 179-190.
6. Заблудська І. В. Дорожня карта як інструмент стратегічного планування розвитку новоутворених (об'єднаних) територіальних громад / І. В. Заблудська, С. І. Гречана // Стратегія економічного розвитку України. - 2019. - Вип. 44. - С. 27-39.
7. Осадчая Н. В. Децентрализация в Украине: тенденции и проблемные аспекты / Н. В. Осадчая, О. В. Галясовская // Економічний вісник Донбасу. - 2016. - № 2. - С. 56-64.
8. Сторонянська І. З. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративно-фінансової децентралізації / І. З. Сторонянська, Х. О. Патицька // Регіональна економіка. - 2017. - № 4. - С. 5-13.
9. Бовсунівська І. В. Децентралізація влади в Україні як головний фактор сталого розвитку об'єднаних територіальних громад / І. В. Бовсунівська // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. - 2018. - Т. 29(68), № 6. - С. 11-15.
10. Курілов Ю. Ю. Регіоналізація, децентралізація та адміністративна реформа в Європі: теоретико-методологічний аспект / Ю. Ю. Курілов // Аспекти публічного управління. - 2018. - Т. 6, № 11-12. - С. 72-84.
11. Мануїлова К. В. Теоретико-методологічний аналіз концепту децентралізація публічної влади України / К. В. Ма-

- нуїлова // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління. - 2018. - Т. 29(68), № 2. - С. 151-155.
12. Дейч М. Є. Децентралізація: соціальна відповідальність громадян як чинник сталого розвитку територій / М. Є. Дейч // *Економічний вісник Донбасу*. - 2019. - № 2. - С. 38-45.
13. Рябоконт В. П. Формування стійкої сільської поселенської мережі та об'єднаних територіальних громад / В. П. Рябоконт // *Економіка АПК*. - 2019. - № 2. - С. 6-18.
14. Іванов С. В. Децентралізація сільських громад: європейський досвід та перспективи для України / С. В. Іванов, В. І. Ляшенко, М. М. Іваннікова // *Економічний вісник Донбасу*. - 2016. - № 2. - С. 50-55.
15. Щурик М. В. Децентралізація та створення ОТГ, як інструменти завершення земельної реформи у вітчизняному аграрному секторі / М. В. Щурик // *Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки*. - 2018. - Вип. 14. - С. 48-58.
16. Могилова М. М. Об'єднання територіальних громад в Україні: перспективи і ризики для розвитку сільських територій / М. М. Могилова // *Економіка АПК*. - 2019. - № 5. - С. 68-76.
17. Весперіс С. З. Децентралізація: проблеми новосформованих об'єднаних територіальних громад / С. З. Весперіс, Я. В. Решетняк // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. - 2018. - Вип. 19(1). - С. 46-50.
18. Дрогомирецька Л. Ф. Децентралізація як чинник розвитку сільських територіальних громад / Л. Ф. Дрогомирецька // *Економічний простір*. - 2019. - № 141.
19. Івашків Ю. Д. Соціокультурна сфера України: децентралізація у контексті реалізації стратегії сталого розвитку / Ю. Д. Івашків // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. - 2018. - № 2. - С. 102-104.
20. Хомюк Н. Децентралізація як чинник диверсифікації розвитку сільських територій / Н. Хомюк // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. - 2019. - № 1. - С. 85-91.
21. Ярема Л. В. Роль об'єднаних територіальних громад Тернопільщини у розвитку сільських територій / Л. В. Ярема // *Агросвіт*. - № 24. - С. 71-76.
22. Цимбалюк І. Теоретичний аналіз сутності та складників дефініції "аграрна сфера" / І. Цимбалюк, Л. Риковська // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. - 2017. - № 4. - С. 13-19.
23. Васильєва О. О. Стан продуктивності праці у сільському господарстві України / О. О. Васильєва // *Економічні інновації*. - 2013. - Вип. 54. - С. 26-33.
24. Васильєва О. О. Індикатори сталого розвитку сільського господарства України / О. О. Васильєва // *Науковий Вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. - 2014 - Том 16, № 1 (58). Частина 1. - С. 62-66.
25. Офіційний державний сайт України «Децентралізація» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua>.
26. Ведель Ж. Административное право Франции / Ж. Ведель. - М. : Издательство «Прогресс», 1973. - 512 с.
27. Гурне Б. Державне управління / Б. Гурне. - К. : Основи, 1993. - 165 с.
28. Cheema G. Shabbir. Decentralizing Governance Emerging Concepts and Practices / Shabbir G. Cheema. - Washington : D.C: Ash institute democratic governance and innovation John F. Kennedy School of Government Harvard University, 2007. - 326 p.
29. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади в унітарній державі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / Р. А. Колишко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2003. - 16 с.
30. Публічне управління та адміністрування / за заг. ред. О. В. Скидана. - Житомир : ЖНАЕУ, 2017. - 705 с.
31. Теодорович Д. Моделі місцевого самоврядування: вітчизняний та польський досвід / Д. Теодорович // *Державне управління та місцеве самоврядування*. - 2013. - Вип. 3. - С. 276-284.
32. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / В. В. Наконечний // *Теорія та практика державного управління*. - 2014. - Вип. 1. - С. 283-289.
33. Калетнік Г. М. Науково-теоретичні засади формування та розвитку людського капіталу в сільських територіях / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур // *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. - 2016. - № 10. - С. 7-25.
34. Трипольська М. І., Арабаджієв Д. Ю., Васильєва О. О. Аналітичний звіт за результатами реалізації проекту «Модель реформування адміністративно-територіального устрою та організації управління на районному рівні Дніпропетровської та Запорізької областей» [Електронний ресурс] / ГО «Незалежний центр правових досліджень та ініціатив». - Запоріжжя, 2019. - Режим доступу : <https://uplan.org.ua/analytics/analitychniy-zvit-ho-nezaleznyy-tsentr-pravovyykh-doslidzhen-ta-initsiatyv/>.

Reference:

1. Zhalilo Ya. A. (2019) Detsentralizatsiia vlady yak instytutsiinyi chynnyk systemnoi transformatsii ekonomiky. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*. № 1, p. 69-82.
2. Dvihun A. O. (2018) Priorytetni napriamy rozvytku detsentralizatsii vlady. *Menedzhment ta pidpriem-nystvo: trendy rozvytku*. Vyp. 4, pp. 84-94.
3. Dvihun A. O. (2019) Detsentralizatsiia: uprovadzhenia novoi systemy administratyvno-terytorialnoho ustroiu. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 3, pp. 30-36.
4. L. A. Horoshkova, V. P. Volkov, R. O. Karbivnychi (2018) Detsentralizatsiia suspilstva yak natsionalnyi trend. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*. Vyp. 38, pp. 89-97.
5. L. A. Horoshkova, V. P. Volkov, Ye. V. Khlobystov, V. V. Kutyk (2019) Prohnostychni modeli finansovoho rehulivannia biudzhetyv terytorialnykh hromad. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*. Vyp. 42, pp. 179-190.

6. I. V. Zablodska, S. I. Hrechana (2019) Dorozhnia karta yak instrument stratehichnoho planuvannia rozvytku novoutvorennykh (obiednanykh) terytorialnykh hromad. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*. Vyp. 44, pp. 27-39.
7. N. V. Osadchaia, O. V. Haliasovskaia (2016) Detsentralyzatsiia v Ukrainy: tendentsy y problemnye aspekty. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 2, pp. 56-64.
8. I. Z. Storonianska, Kh. O. Patytska (2017) Problemy ta napriamy optymizatsii protsesu formuvannia OTH: za rezultatamy pershoho etapu administratyvno-finansovoi detsentralizatsii. *Rehionalna ekonomika*. № 4, pp. 5-13.
9. Bovsunivska I. V. (2018) Detsentralizatsiia vlady v Ukraini yak holovnyi faktor staloho rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii : Ekonomika i upravlinnia*. T. 29(68), № 6, pp. 11-15.
10. Kurilov Yu. Yu. (2018) Rehionalizatsiia, detsentralizatsiia ta administratyvna reforma v Yevropi: teoretyko-metodolohichniy aspekt. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. T. 6, № 11-12, pp. 72-84.
11. Manuilova K. V. (2018) Teoretyko-metodolohichniy analiz kontseptu detsentralizatsiia publichnoi vlady Ukrainy. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii : Derzhavne upravlinnia*. T. 29(68), № 2, pp. 151-155.
12. Deich M. Ye. (2019) Detsentralizatsiia: sotsialna vidpovidalnist hromadian yak chynnyk staloho rozvytku terytorii. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 2, pp. 38-45.
13. Riabokon V. P. (2019) Formuvannia stiikoi silskoi poselenskoj merezhi ta obiednanykh terytorialnykh hromad. *Ekonomika APK*. № 2, pp. 6-18.
14. S. V. Ivanov, V. I. Liashenko, M. M. Ivannikova (2016) Detsentralizatsiia silskykh hromad: yevropeysky dosvid ta perspektyvy dlia Ukrainy. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 2, pp. 50-55.
15. Shchuryk M. V. (2018) Detsentralizatsiia ta stvorennia OTH, yak instrumenty zavershennia zemelnoi reformy u vitchyznianomu ahrarynomu sektori. *Zbirnyk naukovykh prats [Bukovynskoho universytetu]. Ekonomichni nauky*. Vyp. 14, pp. 48-58.
16. Mohylova M. M. (2019) Obiednannia terytorialnykh hromad v Ukraini: perspektyvy i ryzyky dlia rozvytku silskykh terytorii. *Ekonomika APK*. № 5, pp. 68-76.
17. S. Z. Vesperis, Ya. V. Reshetniak (2018) Detsentralizatsiia: problemy novosformovanykh obiednanykh terytorialnykh hromad. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. Vyp. 19(1), pp. 46-50.
18. Drohomiretska L. F. (2019) Detsentralizatsiia yak chynnyk rozvytku silskykh terytorialnykh hromad. *Ekonomichnyi prostir*. № 141.
19. Ivashkiv Yu. D. (2018) Sotsiokulturna sfera Ukrainy: detsentralizatsiia u konteksti realizatsii stratehii staloho rozvytku. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. № 2, pp. 102-104.
20. Khomiuk N. (2019) Detsentralizatsiia yak chynnyk dyversyfikatsii rozvytku silskykh terytorii. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 1, pp. 85-91.
21. Iarema L. V. Rol obiednanykh terytorialnykh hromad Ternopilshchyny u rozvytku silskykh terytorii. *Ahrosvit*. № 24, pp. 71-76.
22. I. Tymbaliuk, L. Rykovska (2017) Teoretychnyi analiz sutnosti ta skladnykh definitsii "ahraryna sfera". *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 4, pp. 13-19.
23. Vasyliieva O. O. (2013) Stan produktyvnosti pratsi u silskomu hospodarstvi Ukrainy. *Ekonomichni innovatsii*. Vyp. 54, pp. 26-33.
24. Vasyliieva O. O. (2014) Indykatory staloho rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy. *Naukovyi Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S. Z. Gzhytskoho. Serii: Ekonomichni nauky*. Vol. 16, № 1 (58). Chastyna 1, pp. 62-66.
25. Ofitsiinyi derzhavnyi sait Ukrainy «Detsentralizatsiia» [Online]. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua>.
26. Vedel Zh. (1973) Admystratyvnoe pravo Frantsyy. M.: Izdatelstvo «Prohress», 512 p.
27. Hurne B. (1993) Derzhavne upravlinnia. K.: Osnovy, 165 p.
28. Cheema G. Shabbir (2007) Decentralizing Governance Emerging Concepts and Practices. Washing-ton : D.C: Ash institute democratic governance and innovation John F. Kennedy School of Government Harvard University, 326 p.
29. Kolyshko R.A. (2003) Detsentralizatsiia publichnoi vlady v unitarnii derzhavi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: spets.12.00.01 «Teoriia ta istoriia derzhavy i prava»; Kyiv. *nats. un-t im. T.Shevchenka*. K., 16 p.
30. Publichne upravlinnia ta administruvannia [za zah. red. O.V. Skydana]. *Zhytomyr: ZhNAEU* (2017), 705 p.
31. Teodorovych D. Modeli mistsevoho samovriaduvannia: vitchyzniani ta polskyi dosvid. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. Vyp. 3, pp. 276-284.
32. Nakonechnyi V. V. (2014) Osnovni svitovi modeli mistsevoho samovriaduvannia: porivnialnyi analiz [Online]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Vyp. 1, p. 283-289.
33. H. M. Kaletnik, A. H. Mazur (2016) Naukovo-teoretychni zasady formuvannia ta rozvytku liudskoho kapitalu v silskykh terytoriiakh. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. № 10, pp. 7-25.
34. Trypolska M.I., Arabadzhyyev D.Iu., Vasyliieva O.O. (2019) Analychnyi zvit za rezultatamy realizatsii proektu «Model reformuvannia administratyvno-terytorialnoho ustroiu ta orhanizatsii upravlinnia na raionnomu rivni Dnipropetrovskoi ta Zaporizkoi oblasti» [Online]. HO «Nezaleznyi tsentr pravovykh doslidzhen ta initsiatyv». *Zaporizhzhia*. Retrieved from: <https://uplan.org.ua/analytics/analychnyi-zvit-ho-nezaleznyi-tsent-pravovykh-doslidzhen-ta-initsiatyv/>.